

TJÄNSTESKRIVELSE

2018-09-04

Arbetslivskontoret

Arbetslivsnämnden

Södertälje kommun

2018 -09- 04

Arkiv: 3350

Arbetslivskontoret

Yttrande styrdokument för systematiskt demokratiarbete

Dnr: KS 18/231, ALN 18/047

Sammanfattning av ärendet

Demokratiberedningen har berett Arbetslivsnämnden tillfälle att yttra sig över styrdokument för systematiskt kvalitetsarbete. Styrdokumentet består av en strategi för systematiskt demokratiarbete och en handlingsplan för demokratiutveckling. I yttrandet föreslås att fokusområdet Verksamhetsförlagda nämndsammanträden ändras till att Nämndsammanträden hålls i ändamålsenliga lokaler ute i bostadsområdena. Nämnden föreslås besluta att anta yttrandet som sitt eget.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse daterad 2018-09-04

Demokratistrategi, utkast 2018-06-28

Handlingsplan för demokratiutveckling, utkast 2018-06-28

Missiv styrdokument för systematiskt demokratiarbete juni 2018

Ärendet

Hösten 2016 fick stadsdirektören i uppdrag av kommunstyrelsen att ta fram ett övergripande och sammanhållet styrdokument för det systematiska demokratiarbetet i kommunen. Kommunens demokratiberedning har fungerat som styrgrupp i arbetet.

Arbetet har resulterat i två separata men relaterade styrdokument – en strategi för systematiskt demokratiarbete, av strategisk och vägledande karaktär, och en handlingsplan för demokratiutveckling, med aktivitetsplaner som konkretiserar arbetet. Under våren 2018 presenterades styrdokumentens innehåll för kommunledningsgruppen. Kontoren och Telge AB fick därefter möjlighet att läsa utkast och lämna synpunkter. Demokratiberedningen vill nu inhämta och få möjlighet att väga in synpunkter från kommunens nämnder, råd och bolag.

Demokratiberedningen har för avsikt att fatta beslut om styrdokumentet i november 2018 för att de före årsskiftet ska kunna tas upp för beslut i kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.

Demokratistrategin består bland annat av tre strategiska målområden vars syfte är att säkra inriktningen mot visionen att Södertälje kommun har en långsiktigt hållbar demokrati med jämlikt inflytande:

- Jämlikt deltagande på lika villkor
- Aktivt medborgarskap
- Medskapande medborgardialog

Inom varje strategiskt målområde finns mål samt ett antal fokusområden. Att utvecklingsarbete genomförs inom dessa fokusområden är en förutsättning för att kunna uppnå målen och, i förlängningen, visionen för demokratiarbetet. Kommunen behöver driva ett långsiktigt och systematiskt arbete för att utveckla den lokala demokratin.

Handlingsplanen för demokratiutveckling innehåller aktiviteter som är kopplade till fokusområdena. För respektive aktivitet har ansvariga, tidsplan och uppföljning/indikatorer identifierats.

Nedan presenteras fokusområdena och de aktiviteter där ALN har ett ansvar:

Demokratistrategins målområden	Fokusområden kopplade till målområdena	Aktiviteter i handlingsplanen där ALN har ett ansvar
Jämlikt deltagande på lika villkor	Ungas inflytande	Erbjuda möjligheten och uppmana till att använda sig av modellen lunchsamtal mellan politiker och elever. Anställa unga människor som unga kommunutvecklare med hjälp av kommunens feriepraktik (sommarjobb).
	Samverkan med civilsamhällets organisationer	Inget ansvar utpekad
Aktivt medborgarskap	Ökat valdeltagande	Inget ansvar utpekad
	Kunskap och information	Inget ansvar utpekad
	Förtroendevaldas förutsättningar	Inget ansvar utpekad
Medskapande medborgardialog	Fler medborgardialoger	Inget ansvar utpekad
	Nya former för medborgarinflytande	Inget ansvar utpekad
	Verksamhetsförlagda nämndsammanträden	Inget ansvar utpekad

Förslag till yttrande

Demokratistrategin och handlingsplanen är dokument som väl fyller sitt syfte. Aktiviteten som berör feriepraktikanter som Arbetslivsnämnden har ett särskilt utpekad ansvar för ligger helt i linje med nämndens uppdrag.

Avseende fokusområdet verksamhetsförlagda nämndsammanträden har Arbetslivsnämnden en lång erfarenhet av att förlägga sammanträdena i sina verksamhetslokaler. Förläggningen av nämndsammanträden i verksamhetslokalerna har varit bra utifrån att nämndledamöterna får en

uppfattning om lokalernas beskaffenhet. Utlokaliserade nämndsammanträden har dock inte lett till att medborgare har deltagit i nämndens möten i större utsträckning. Vidare har det varit en utmaning ur en tillgänglighetsaspekt, då verksamheterna inte alltid har lokaler som är anpassade till stora möten där dessutom intresserade medborgare ska kunna rymmas på ett ändamålsenligt sätt.

För att uppnå avsedd effekt (att förtroendevalda lättare ska få kontakt med medborgarna och att sänka tröskeln för medborgare som är intresserade av att besöka nämndsammanträden) bör fokusområdet formuleras om och breddas. Till exempel att nämndsammanträdena förläggs i lämpliga lokaler ute i bostadsområdena. Därigenom kan effektiva nämndsammanträden hållas i lokaler som medborgarna har lätt tillgänglighet till.

Ekonomiska konsekvenser och finansiering

Förslaget till beslut innebär inga ekonomiska konsekvenser eller krav på finansiering.

Förvaltningens förslag till nämnden:

Arbetslivsnämnden antar yttrandet som sitt eget.

Cecilia Ståhl

Arbetslivschef

Monica Sonde

Utbildningsdirektör

Aydin Aho

TF chef Destination Södertälje

Handläggare: Maria Hjernerth

Koordinator

Arbetslivskontoret

Telefon (direkt): 08-523 049 39

E-post: maria.hjernerth@sodertalje.se

Beslutet skickas till

- Åsa Hultén, Enheten för utredning och hållbarhet
- Akten

2018-06-28
Kommunstyrelsens kontor
Enheten för utredning och hållbarhet

Kommunens nämnder
Kommunala handikapprådet
Kommunala pensionärsrådet
Telge-koncernen

Remiss styrdokument för systematiskt demokratiarbete

Dnr: KS 18/231

Hösten 2016 fick stadsdirektören i uppdrag av kommunstyrelsen att ta fram ett övergripande och sammanhållet styrdokument för det systematiska demokratiarbetet i kommunen. Kommunens demokratiberedning har fungerat som styrgrupp i arbetet.

Arbetet har resulterat i två separata men relaterade styrdokument – en strategi för systematiskt demokratiarbete, av strategisk och vägledande karaktär, och en handlingsplan för demokratiutveckling, med aktivitetsplaner som konkretiserar arbetet. Under våren 2018 presenterades styrdokumentens innehåll för kommunledningsgruppen. Kontoren och Telge AB fick därefter möjlighet att läsa utkast och lämna synpunkter. Demokratiberedningen vill nu inhämta och få möjlighet att väga in synpunkter från kommunens nämnder, råd och bolag.

Demokratiberedningen har för avsikt att fatta beslut om styrdokumentet i november 2018 för att de före årsskiftet ska kunna tas upp för beslut i kommunstyrelsen och kommunfullmäktige.

Demokratiberedningen önskar synpunkter på bifogat utkast till Strategi för det systematiska demokratiarbetet samt utkast till Handlingsplan för demokratiutveckling **senast den 10 oktober 2018**. Synpunkterna skickas via e-post till utredare/demokratisamordnare Åsa Hultén asa.hulten@sodertalje.se.

Handläggare: Åsa Hultén
Utredare/demokratisamordnare
Enheten för utredning och hållbarhet
Telefon (direkt): 08-532 014 77
E-post: asa.hulten@sodertalje.se

§ 60 Styrdokument för systematiskt demokratiarbete

Dnr: KS 18/231

Sammanfattning av ärendet

Hösten 2016 fick stadsdirektören i uppdrag av kommunstyrelsen att ta fram ett övergripande och sammanhållet styrdokument för det systematiska demokratiarbetet i kommunen. Kommunens demokratiberedning har fungerat som styrgrupp i arbetet.

Under våren 2018 har förvaltningen arbetat med anpassning till kommunfullmäktiges målstruktur och till kommunens riktlinjer för styrdokument, generell genomgång och uppdatering av innehållet i tidigare utkast till styrdokument samt med förankring gentemot stadsdirektören, kontoren och Telge AB.

Förvaltningen föreslår demokratiberedningen att styrdokumentet remitteras till kommunens nämnder och bolag. Förvaltningen föreslår också en tidplan för det fortsatta arbetet med styrdokumentet.

Under sammanträdet går demokratiberedningen igenom utkastet till strategi för det systematiska kvalitetsarbetet samt förslaget till handlingsplan för demokratiutveckling.

Beslutsunderlag

Kommunstyrelsens kontors tjänsteskrivelse den 1 juni 2018

Förslag till strategi för det systematiska demokratiarbetet - utkast den 1 juni 2018

Förslag till handlingsplan för demokratiutveckling- utkast den 1 juni 2018

Sammanställning av förvaltningens synpunkter på styrdokument för systematiskt demokratiarbete

Yrkande

Ordförande Anna Bohman Enmalm (S) yrkar bifall till förvaltningens förslag med de korrigeringar av förslaget till strategi samt handlingsplanen för demokratiutveckling som beredningen beslutat om under sammanträdet.

Demokratiberedningens beslut

1) Demokratiberedningen remitterar förslag till strategi för det systematiska demokratiarbetet respektive handlingsplan för demokratiutveckling med de korrigeringar som beslutats om under sammanträdet till kommunens nämnder och bolag för yttrande.

2) Det fortsatta arbetet med styrdokumentet bedrivs enligt den tidplan förvaltningen föreslår i föreliggande tjänsteskrivelse daterad 2018-06-01.

Beslutet skickas till
Akten

Kommunens nämnder och bolag

Justeraandes signum 	Anslagsdatum 2018-06-21	Utdragsbestyrkande
--	----------------------------	---

Rapport | Utkast 2018-06-28 - Remiss till nämnder, råd och bolag

Strategi för det systematiska demokratiarbetet

Åsa Hultén
Utredare/Demokratisamordnare
Enheten för utredning och hållbarhet
E-post: asa.hulten@sodertalje.se

Innehållsförteckning

1. Strategi för det systematiska demokratiarbetet i Södertälje kommun	4
1.1 Syfte	4
1.2 Framtagande	4
1.3 Ansvarsfördelning, giltighetstid och uppföljning	5
2. Nyckelbegrepp inom demokratipolitiken	6
3. Grund för demokratiarbetet	7
3.1 Globala mål	7
3.2 Nationella mål	7
4. Aktuella utmaningar för demokratin i Södertälje kommun	9
4.1 Utmaningar för den lokala demokratin	10
4.1.1 Komplexa samhällsfrågor	10
4.1.2 Nya medborgarkrav	10
4.1.3 Påverkansmöjligheter mellan val	10
4.1.4 Kunskapsbrister om den demokratiska processen	10
4.1.5 Ojämnt inflytande	11
4.1.6 Ojämnt valdeltagande och representativitet	11
4.1.7 Missnöje och utanförskap	11
4.1.8 Hot och hat mot förtroendevalda	12
4.1.9 Falsa och förvrängda nyheter och budskap	12
5. Framtida inriktning och utveckling av demokratin i Södertälje	13
5.1 Vision för demokratiarbetet	13
5.2 Koppling till kommunens övergripande mål	13
5.3 Strategiska målområden	14
6. Målområde 1: Jämnt deltagande på lika villkor	15
6.1 Mål	15
6.2 Fokusområden och förslag på åtgärder	17
6.2.1 Ungas inflytande	17
6.2.2 Jämnt inflytande via medborgarråd	22
6.2.3 Samverkan med civilsamhällets organisationer	22
7. Målområde 2: Aktivt medborgarskap	24
7.1 Mål	24
7.2 Fokusområden och förslag på åtgärder	24
7.2.1 Ökat valdeltagande	24
7.2.2 Kunskap och information	25
7.2.3 Förtroendevaldas förutsättningar	25
8. Målområde 3: Medskapande medborgardialog	27
8.1 Mål	27
8.2 Fokusområden och förslag på åtgärder	28
8.2.1 Fler medborgardialoger	28

8.2.2	Nya former för medborgarinflytande	29
8.2.3	Verksamhetsförlagda nämndsammanträden	30
9.	Källförteckning	31

Strategi för det systematiska demokratiarbetet dnr: KF xx/xx

Fastställd av kommunfullmäktige 2018-xx-xx

Giltighet: tills vidare

Revidering: vid behov

Dokumentansvar: Kommunstyrelsens kontor/enheten för utredning och hållbarhet

1. Strategi för det systematiska demokratiarbetet i Södertälje kommun

Demokratin behöver ständigt utvecklas, vilket innebär ett stort ansvar för de som lever och verkar i den. Huvudansvaret för att bevara och stärka demokratin finns hos invånarna i Södertälje kommun, organisationer i civilsamhället, de politiska partierna samt andra intresseorganisationer. Kommunen kan dock genom sina politiska organ och förvaltningar stödja och arbeta för att vitalisera den lokala demokratin och skapa möjligheter för fler människor att delta.¹

I ett avsnitt om övergripande utmaningar 2018-2020 i kommunstyrelsens verksamhetsplan 2018 sammanfattas vikten av ett systematiskt arbete med demokratifrågor och de särskilda utmaningar som finns i just Södertälje kommun:

”Delaktighet och inflytande i samhället är en av de mest grundläggande förutsättningarna för den sociala hållbarheten och för folkhälsan. Södertälje kommun har bland det lägsta valdeltagande i landet och delaktighetsklyftorna är mycket stora. Vissa grupper, särskilt unga och utrikesfödda, har vaga kunskaper om sina demokratiska rättigheter och hur de lokala demokratiska processerna fungerar. Även när det gäller folkhälsa och psykisk ohälsa finns det stora ojämlikheter som kan återspeglas i de stora sociala skillnaderna i livsvillkor och levnadsvanor mellan olika områden och stadsdelar i Södertälje. Utmaningen är att stärka medborgarnas egenmakt och den lokala demokratin. Det skapar möjligheter för individen att påverka sin egen vardag men också kommunens utveckling vilket på sikt kan minska utanförskapet och främja goda livsvillkor.”²

1.1 Syfte

Strategin för det systematiska demokratiarbetet har som syfte att ange den övergripande inriktningen för kommunens arbete med att utveckla och stärka den lokala demokratin. Strategin med tillhörande handlingsplan ska samla, vägleda och konkretisera demokratiarbetet i kommunen.

1.2 Framtagande

Arbetet med att ta fram ett styrdokument för det systematiska demokratiarbetet i Södertälje kommun har pågått sedan hösten 2016. Då uppdrog kommunstyrelsen till stadsdirektören att ta fram ett övergripande och sammanhållet styrdokument för det systematiska demokratiarbetet i kommunen. Kommunens demokratiberedning har fungerat som styrgrupp i arbetet.

Under perioden 2015-2017 har demokratiberedningen genomfört flera medborgardialoger i syfte att låta kommunmedborgarna lämna förslag och synpunkter till kommunens demokratiarbete. Resultatet har analyserats och återkopplats till deltagarna. Dialogerna har först

¹ Karlsson Martin, Lindvall Daniel, Nordh Anders, föreläsning *Att vara med på riktigt - vad gör kommuner, landsting och regering för att medborgares röster ska höras på riktigt?*, anteckningar av Simona Selmer, 13 september 2017, Falu Demokrativecka

² Södertälje kommun, *Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2018*, 2017, s.6

varit breda för att senare övergå till att bli mer fokuserade och konkreta sett till innehållet. Den senast genomförda dialogen syftade till att inhämta direkta förslag till strategin för det systematiska demokratiarbetet.

I arbetet med strategin har det också varit viktigt att ta del av forskning kring demokrati och demokratifrämjande arbete liksom att ta del och inspireras av andra kommuners arbete. Betänkandet av 2014 års Demokratiutredning har därtill varit en betydelsefull källa.³

1.3 Ansvarsfördelning, giltighetstid och uppföljning

Demokratiberedningen ansvarar för samordning av arbetet med att utveckla den lokala demokratin. Beredningens tre huvuduppdrag är att höja valdeltagandet i kommunen, att bidra till ett större samhällsengagemang samt att utveckla nya former för medborgardialog.

Demokratiberedningen ansvarar för att ta fram förslag till strategi och tillhörande handlingsplan för det systematiska demokratiarbetet liksom för implementering, uppföljning och revidering av styrdokumentet. Beslut om strategin fattas av kommunfullmäktige och beslut om handlingsplanen av kommunstyrelsen.

Strategin och handlingsplanen följs upp i samband med kommunens årsredovisning. I demokratiberedningens ansvar för uppföljning ingår att årligen sammanställa övriga kommunala aktörers insatser inom ramen för det systematiska demokratiarbetet. Alla nämnder i Södertälje kommun har uppdraget att formulera mål och insatser utifrån kommunfullmäktiges övergripande mål om medborgarnas inflytande och delaktighet.⁴ Nämnderna ansvarar för att planera och genomföra insatser som stärker medborgarnas delaktighet och inflytande mellan de allmänna valen.

I enlighet med kommunens riktlinjer för styrdokument gäller strategin för det systematiska demokratiarbetet tills vidare och revideras vid behov. Tillhörande handlingsplan för demokratiutveckling gäller 1-4 år och revideras vid behov.⁵

³ SOU 2016:5, betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande, *Låt fler forma framtiden!*, 2016

⁴ Södertälje kommun, *Mål och budget 2018-2020*, 2018

⁵ Södertälje kommun, *Riktlinjer för styrdokument i Södertälje kommun*, 2016

2. Nyckelbegrepp inom demokratipolitiken

Följande är definitioner av nyckelbegrepp som används inom demokratipolitik.⁶

Representativitet

Det svenska styrelseskicket utgörs av en representativ demokrati. Detta innebär att medborgarna vid valtillfället väljer representanter som ska fatta beslut utifrån väljarnas intresse och politiska åsikter.

Delaktighet

Deltagandet i demokratins processer är en förutsättning för dess legitimitet och individers möjligheter till inflytande och påverkan. Dessutom har det demokratiska deltagandet andra värden för samhället. Den som deltar och som därigenom kan utöva inflytande kan på så sätt känna en delaktighet i och tillhörighet med samhället.

Inflytande

Inflytande handlar om att påverka politiska beslut. Inflytande utövas inte enbart genom de allmänna valen utan även när enskilda individer, ideella föreningar, företag eller intresseorganisationer för fram åsikter och krav för att påverka beslutsfattare.

Brukardialog

Brukardialog och brukarinflytande handlar om att ge befintliga brukare/användare av offentliga tjänster möjlighet att påverka den befintliga verksamheten, dess utformning och kvalitet. Exempelvis finns brukarråd inom äldreomsorg, elevråd och så vidare. Målsättningen är att ge brukare inflytande över den verksamhet de deltar i. Forum för brukarinflytande är en viktig del i att skapa tilltro och ge påverkansmöjligheter i frågor som berör kommuninvånarna och kan ofta vara en första erfarenhet av att kunna påverka.

Medborgardialog

Medborgardialogen fokuserar på att skapa dialog med medborgarna om framtida utveckling och berör fler än nuvarande brukare av verksamhet. Medborgardialog kräver politiska initiativ men kan genomföras av tjänstepersoner tillsammans med förtroendevalda. I beredningsprocesser av politiskt initierade ärenden kan tjänstepersoner genomföra dialog för att möjliggöra att invånares åsikter och synpunkter inkommer som en del av beredningsunderlaget.

⁶ Järfälla kommun, *Demokratiplan för Järfälla kommun – För en hållbar demokrati för alla*, 2016, s.5f

3. Grund för demokratiarbetet

Strategin för det systematiska demokratiarbetet baseras på globala och nationella mål med anknytning till demokrati, betänkandet av 2014 års Demokratiutredning,⁷ forskning kring demokrati, erfarenheter från andra kommuner och nulägesbilden i Södertälje. När det gäller erfarenheter från andra kommuner har inspiration till stor del inhämtats från Järfälla kommun, Falu kommun och Huddinge kommun.

I detta avsnitt redogörs för kopplingen till globala och nationella mål. Nästa avsnitt ger en nulägesbild för Södertälje kommun.

3.1 Globala mål

Vid FN:s toppmöte i september 2015 antog världens stats- och regeringschefer 17 globala mål och Agenda 2030 för hållbar utveckling. Världens länder har åtagit sig att mellan år 2016-2030 leda världen mot en hållbar och rättvis framtid.⁸ Vissa av de globala målen för hållbar utveckling är särskilt nära kopplade till demokrati. Exempelvis målen som rör fredliga och inkluderande samhällen, jämställdhet och minskad ojämlikhet. Den lokala nivån har på detta sätt klara kopplingar till den globala nivån.

3.2 Nationella mål

Flera mål på nationell nivå utgör grund för demokratipolitiken och anknyter till den lokala demokratin. Målet för den nationella demokratipolitiken är *en levande demokrati som är uthållig, kännetecknas av delaktighet och där möjligheterna till inflytande är jämlika*.⁹ Arbetet med att infria demokratipolitikens målsättning handlar om insatser för ett högt och jämlikt valdeltagande, ett breddat och mer jämlikt deltagande i de folkvalda församlingarna samt stärkta möjligheter till inflytande, insyn och delaktighet. Det omfattar även insatser för en ökad demokratisk medvetenhet och för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Respekt för mänskliga rättigheter är också en betydelsefull del av demokratipolitikens mål.

Det övergripande nationella målet för den svenska folkhälsopolitiken är att skapa samhällseliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. För att underlätta arbetet med att nå det övergripande målet har riksdagen beslutat om elva målområden. Ett av dessa är *delaktighet och inflytande i samhället*.¹⁰ I ett demokratiskt samhälle ska alla ha rätt till delaktighet och inflytande. Delaktighet och inflytande i samhället är en av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan.

För gruppen barn och unga finns flera särskilda mål som lyfter deras rätt till inflytande. FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) som ratificerades av Sverige 1989 har

⁷ SOU 2016:5, 2016

⁸ Regeringskansliet, *Globala målen och agenda 2030*, <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>, hämtad 2018-04-06

⁹ Regeringskansliet, *Mål för demokrati och mänskliga rättigheter*, <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/>, hämtad 2018-03-27

¹⁰ Folkhälsomyndigheten, *Folkhälsopolitiska mål*, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsomyndigheten/folkhalsopolitiska-mal/>, hämtad 2018-03-29

fyra huvudartiklar som bland annat klargör *barns rätt till inflytande i frågor som berör barnet*.¹¹ Artikel 12 lyfter fram barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör barnet. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad. Riksdagen har beslutat att göra FN:s barnkonvention till svensk lag från och med den 1 januari 2020. Den gällande svenska lagstiftningen ligger väl i linje med konventionens bestämmelse och går i många fall längre. Kartläggningar och rapporter från utredningar och myndigheter har dock visat att den inte har fått tillräckligt stort genomslag i statlig och kommunal verksamhet samt i rättstillämpningen. Syftet med att göra konventionen till lag är att ett barnrättsbaserat synsätt ska få genomslag i praktiken.¹²

Den nationella ungdomspolitikens mål är att *alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen*. Ungdomspolitikerna gäller för unga i åldrarna 13-25 år.¹³

Det finns även en rad mål anknutna till specifika politikområden som lyfter delaktighet och inflytande för medborgare och brukare i olika processer och verksamheter. Det gäller till exempel samrådsförfarandet vid planarbete, samråd med nationella minoriteter, elevinflytande i läroplaner och delaktighet och inflytande för brukare av verksamheter inom socialtjänst och vård och omsorg.

¹¹ FN:s konvention om barnets rättigheter, SÖ 1990:20

¹² Sveriges Riksdag, *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/debatt-om-forslag/inkorporering-av-fns-konvention-om-barnets_H501SoU25, hämtad 2018-06-14

¹³ Regeringskansliet, *Mål för ungdomspolitikerna*, <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/ungdomspolitik/mal-for-ungdomspolitikerna/>, hämtad 2018-03-29

4. Aktuella utmaningar för demokratin i Södertälje kommun

Södertälje kommun har en tradition av ett rikt föreningsliv och ett civillsamhälle med engagerade idrottsföreningar, kulturutövare, kyrkor och studieförbund. Huvudansvaret för att upprätthålla och utveckla den lokala demokratin ligger hos invånarna i Södertälje, men kommunen, civillsamhällets organisationer samt de politiska partierna verkar för en demokratisk utveckling och för att skapa förutsättningar för delaktighet och inflytande.

Genom inrättandet av demokratiberedningen 2015 signalerade Södertälje kommun att det demokratifrämjande arbetet i kommunen är viktigt. Kommunen har ett antal stora utmaningar med kraftiga variationer i valdeltagande, segregation och minskat samhällsengagemang. Det sjunkande valdeltagandet i valet 2014, med stora skillnader mellan valdistrikt i olika kommundelar, indikerar att Södertälje kommun behöver accelerera arbetet med att inkludera de grupper som av olika anledningar inte deltar i val eller på andra sätt använder sin möjlighet att påverka kommunens verksamheter.

Valdeltagande i Södertälje kommun ¹⁴	2010	2014
Riksdagsval	79,52 %	77,94 %
Landstingsval	73,53 %	71,63 %
Kommunalval	74,25 %	71,99 %

Skillnad i valdeltagande mellan olika valdistrikt i valet till kommunfullmäktige 2014¹⁵

Högst valdeltagande 86,84% – valdistrikt Södertälje 30, vallokal Pershagenskolan, Pershagen

Lägst valdeltagande 42,48% - valdistrikt Södertälje 55, vallokal Rösberga förskolecenter, Ronna

En del i detta är att stärka medborgarnas möjlighet att på ett enkelt sätt kunna vara delaktiga och påverka kommunens verksamheter även mellan de allmänna valen. Det är viktigt att medborgarna upplever att de har möjligheter till inflytande och att de har förtroende för politiker och tjänstepersoner. SCB:s medborgarundersökning 2017 visar att medborgarna i Södertälje kommun är mer nöjda med möjligheten att ta del av kommunens information och dess öppenhet än vad de är med möjligheten att kunna påverka.¹⁶

¹⁴ Valmyndigheten, *Valresultat*, www.val.se/valresultat.html, hämtad 2018-03-19

¹⁵ Ibid

¹⁶ I SCB:s medborgarundersökning 2017 hade Södertälje kommun sammanvägt index 55,0 för området "information" och sammanvägt index 41,0 för området "påverkan", Statistiska Centralbyrån (SCB), *SCB:s medborgarundersökning*, <http://www.scb.se/vara-tjanster/insamling-och-undersokning/scbs-medborgarundersokning/>, hämtad 2018-03-29

4.1 Utmaningar för den lokala demokratin

Förutom de utmaningar som redan har nämnts finns en rad utmaningar för den lokala demokratin generellt, som på olika sätt och i olika grad berör alla landets kommuner.

4.1.1 Komplexa samhällsfrågor

Globalisering, transnationell migration, digitalisering, urbanisering, demografiska förändringar och klimathot är exempel på stora komplexa samhällsomdanade frågor som påverkar även den lokala politiken och människor i det lokala samhället. Dessa kan förstärka olikheter mellan grupper och ställer samhället inför nya utmaningar. Det lokala samhället förändras kontinuerligt. Människor är på väg, kommer till och lämnar det lokala samhället. Den lokala demokratin ställs inför stora utmaningar i komplexa samhällsfrågor där svåra beslut kommer behöva fattas om bland annat resursfördelning. Att involvera invånarna och med hjälp av demokratins processer skapa konsensus om hur dessa utmaningar ska hanteras är en avgörande utmaning för hela samhället. För att hantera dessa frågor behövs en stark och hållbar demokrati med starka offentliga institutioner som kan fatta beslut effektivt, rättsäkert och transparent samtidigt som de involverar invånare och är innovativa. Invånarna måste också ha förtroende och tilltro till demokratins processer, uppleva att de kan påverka och vara engagerade.

4.1.2 Nya medborgarkrav

Kommuner har alltmer fått en prägel av att vara tjänsteaktörer, där invånarnas upplevelser av kommunen präglas av nöjdhet eller missnöje, som kund av tjänster. Medborgarna ställer allt högre individuella krav på de tjänster de utnyttjar, vilket kan göra det svårt att samtidigt se kommunen som en demokratiaktör och politiskt styrd organisation. Det kan leda till en minskad förståelse för hur de gemensamma resurserna fördelas och för de samhällsövergripande frågorna. Även medarbetare i kommunen kan ha svårt att se sin roll i den politiskt styrda organisationen.

4.1.3 Påverkansmöjligheter mellan val

Trots att såväl de politiska partierna som föreningslivet har tappat medlemmar finns ett starkt intresse för att diskutera politik och samhällsfrågor hos både unga och vuxna i Sverige. En stor majoritet vill engagera sig i frågor som berör dem och påverka politiska beslut som får konsekvenser för den egna vardagen. Att kanalisera engagemanget och skapa möjligheter för invånare att påverka även mellan valen och samtidigt stärka den representativa demokratin är en av våra viktigaste utmaningar i den lokala demokratin.

4.1.4 Kunskapsbrister om den demokratiska processen

Det finns idag bristande kunskap om hur den lokala demokratin och kommuner fungerar. Vissa grupper har särskilt svaga kunskaper om sina demokratiska rättigheter och hur de lokala demokratiska processerna fungerar, exempelvis unga och utrikesfödda. Även mellan de allmänna valen finns en skiljelinje i engagemang och deltagande mellan socioekonomiskt starka och högutbildade grupper och socioekonomiskt svaga och lågutbildade grupper. Om grupper av invånare i kommunen inte har kunskap om den demokratiska processen eller hur man kan agera

för att påverka är det en allvarlig demokratisk utmaning. Bristande kunskap riskerar att skapa bristande engagemang och tilltro till den demokratiska processen.

4.1.5 Ojämnt inflytande

Det politiska inflytandet i den svenska demokratin är inte jämnt fördelat. Det finns en klyfta mellan de som deltar och de som inte deltar i demokratin. En skiljelinje som överensstämmer med andra socioekonomiska skiljelinjer i samhället finns mellan de demokratiskt aktiva och de demokratisk passiva. De resursstarka och aktiva har generellt en större tilltro till demokratin, deltar i större utsträckning i föreningsliv, politiska partier och i dialoger och upplever i högre grad att de kan påverka politiska beslut. De resurssvaga och mer passiva har generellt lägre utbildning, lägre inkomst och en betydligt svagare förankring på arbetsmarknaden. Det är även denna grupp som har lämnat de politiska partierna i större omfattning.

4.1.6 Ojämnt valdeltagande och representativitet

En annan nationell utmaning som även påverkar den lokala politiken är partiernas stora medlemstapp. Antalet medborgare som är medlem i ett politiskt parti har minskat kraftigt de senaste trettio åren. 1989 var 13 procent av den vuxna befolkningen medlemmar i något politiskt parti att jämföra med 5 procent 2013. Andelen partiaktiva har också minskat, från 3 procent 1989 till 1,5 procent.¹⁷ Den sociala representativiteten bland medlemmarna försämrades under 1990-talet men har därefter förbättrats. Kvinnor och utrikes födda är dock fortfarande underrepresenterade i de politiska partierna.¹⁸ Sett till socioekonomiska faktorer har den sociala representativiteten emellertid försämrats markant sedan mitten av 1980-talet.

Underrepresentationen av arbetare har ökat samtidigt som högskoleutbildade har blivit kraftigt överrepresenterade. Det visar att det framför allt är personer från resurssvaga grupper som har lämnat partierna. Det är också grupper där förtroendet för partierna och demokratin överlag är svagare.¹⁹

En annan utmaning som är nära kopplad är det ojämlika valdeltagande i Sverige. I Södertälje kommun finns som sagt en tydlig skillnad i valdeltagande mellan olika valdistrikt som sammanfaller med andra socioekonomiska skiljelinjer.

4.1.7 Missnöje och utanförskap

Vid sidan av det starka stödet för demokratin finns ett politiskt missnöje, både med hur demokratin fungerar i praktiken och med de politiska institutionerna. Det politiska missnöjet kan urholka demokratins effektivitet och försvaga den demokratiska processen. Dock inte sagt att allt missnöje är ett hot, utan det kan även tyda på engagerade medborgare som har stark tilltro till demokratin men är missnöjda med institutioner, processer eller företrädare.

¹⁷ SOU 2016:5, 2016, s.161ff

¹⁸ Medlemmarnas sociala representativitet handlar om huruvida medlemsbasen avspeglar befolkningssammansättningen i samhället i stort, SOU 2016:5, 2016, s.164

¹⁹ SOU 2016:5, 2016, s.164ff

Missnöje kan även utgå från känslan av att man själv inte upplever att man kan påverka sin livssituation eller sitt lokala samhälles utveckling. I dess extrema form kan det handla om våldsbejakande extremism som underkänner en demokratisk samhällsordning och använder våld och terror för att uppnå odemokratiska ideologiska mål. Av särskild betydelse är att det tydligt framgår i kommunens handlingsplan mot våldsbejakande extremism att arbeta med att skapa samsyn och aktivt stärka medvetenheten om de demokratiska grundvärderingarna genom alla tillgängliga informationskanaler. Kontinuitet är en viktig del i det arbetet.

4.1.8 Hot och hat mot förtroendevalda

En annan utmaning som berör den lokala demokratin är hot och hat mot förtroendevalda. Så många som var fjärde förtroendevald uppskattas vara utsatt för hot och hat, vilket bland annat medför en risk för självcensur. Det gör också att många förtroendevalda väljer att lämna sina politiska uppdrag och att människor avstår från att engagera sig.²⁰

4.1.9 Falska och förvrängda nyheter och budskap

Falska och förvrängda nyheter och budskap är likaså en utmaning för demokratin. Vi ser att odemokratiska krafter får allt större utrymme med sin information via internet och sociala medier, information som i vissa fall är falsk eller förvrängd. Inför valet 2018 finns farhågor om informationspåverkan mot valet.²¹

²⁰ Brottsförebyggandet rådet (Brå), *Politikernas trygghetsundersökning 2017 – Förtroendevaldas utsatthet och oro för trakasserier, hot och våld 2016*, 2017, s.8

²¹ Sveriges Kommuner och Landsting, *Informationspåverkan – valet 2018*, <https://skl.se/demokratiledningstyrning/valmaktfordelning/informationspaverkan.14866.html>, hämtad 2018-05-02

5. Framtida inriktning och utveckling av demokratin i Södertälje

Strategin för det systematiska demokratiarbetet i Södertälje kommun baseras på tanken om ökat inflytande, dialog med och delaktighet för kommunens invånare. Målsättningen är att kommunen genom sina insatser ska vitalisera demokratin, på sikt med ett ökat valdeltagande som följd. Frågor som vanligtvis kopplas ihop med det demokratistärkande arbetet mellan de allmänna valen brukar benämnas *mellanvalsdemokrati*.²² För en kommun kan det exempelvis handla om att stärka möjligheten för kommunmedborgarna att få insyn och kunna påverka i beslutsprocesser. Mellanvalsdemokrati handlar alltså om medborgarnas möjligheter att utöva inflytande på andra sätt än genom de allmänna valen.

Övriga aspekter som påverkar den lokala demokratin styrs genom kommunallagen, vallagen och andra lagar som en kommun på kort sikt inte kan påverka. I dessa fall handlar eventuella insatser snarare om att påverka beslutsfattare på riksdagsnivå för att på sikt skapa bättre förutsättningar för en stärkt lokaldemokrati.

5.1 Vision för demokratiarbetet

Visionen för det systematiska demokratiarbetet är den övergripande inriktning som ska fungera som vägledning för samtliga kommunala verksamhetsområden:

”Södertälje kommun har en långsiktigt hållbar lokal demokrati med jämlikt inflytande”

En hållbar lokal demokrati kännetecknas av att det finns ett stort demokratiskt engagemang och att invånarna upplever att de kan påverka och få insyn i den lokala demokratiska processen. Valdeltagandet är högt och jämlikt mellan områden. Den lokala demokratin i form av Södertälje kommun är involverande, transparent, effektiv, rättsäker och tydliggör sina beslutsprocesser. Detta syftar till att öka kommuninvånarnas förtroende för kommunen och dess demokratiska processer. Invånarna har kunskap om sina demokratiska rättigheter och vet hur de kan påverka.

5.2 Koppling till kommunens övergripande mål

Visionen och strategin för det systematiska demokratiarbetet relaterar till Södertälje kommuns fastslagna övergripande mål på ett tydligt sätt.²³ Kommunfullmäktige har tagit fram åtta övergripande mål för 2018-2020 som ska styra mot hur Södertälje lokalt ska uppfylla de globala målen i Agenda 2030. Målen har kategoriserats i sex målområden, som på olika sätt är viktiga för den långsiktiga hållbarheten. Inom det ena målområdet, Södertäljes medborgare, finns ett specifikt mål som handlar om att medborgarna ska ha inflytande och vara delaktiga:

²² Se t.ex. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), 2017, *Att demokratisera demokratin – 12 berättelser om samhällsodaning och dialog*, kap 7. ”Att stärka mellanvalsdemokratin”

²³ Södertälje kommun, *Mål och budget 2018-2020*, 2018

”Södertäljes medborgare ska ha goda möjligheter att på lika villkor kunna delta i samhällslivet och kunna påverka sin egen vardag och ha möjlighet till insyn och inflytande.”²⁴

I mål och budget 2018-2020 nämns flera områden att arbeta med i det uthålliga och långsiktiga förbättringsarbetet rörande medborgarnas inflytande och delaktighet; att stärka ungdomsinflytandet, förbättra medborgardialoger och utveckla arbetet med delaktighet. På sikt kan ett fördjupat demokratiarbete leda till ökat valdeltagande.

5.3 Strategiska målområden

För att säkra inriktningen mot visionen att Södertälje kommun har en långsiktigt hållbar demokrati med jämlikt inflytande har tre strategiska målområden tagits fram:

- Jämlikt deltagande på lika villkor
- Aktivt medborgarskap
- Medskapande medborgardialog

Inom varje strategiskt målområde finns mål samt ett antal fokusområden. Att utvecklingsarbete genomförs inom dessa fokusområden är en förutsättning för att kunna uppnå målen och, i förlängningen, visionen för demokratiarbetet. Kommunen behöver driva ett långsiktigt och systematiskt arbete för att utveckla den lokala demokratin.

²⁴ Södertälje kommun, *Mål och budget 2018-2020*, 2018, s.35

6. Målområde 1: Jämlikt deltagande på lika villkor

Ett av de tre målområden som har identifierats är jämlikt deltagande på lika villkor. Det handlar om att verka för att alla grupper och individer har möjlighet att komma till tals i frågor som berör dem. För att främja ett jämlikt inflytande bör fokus vara att lyfta de grupper som normalt inte brukar göra sig hörda. Grupper som behöver prioriteras är ungdomar, utlandsfödda, äldre och personer med funktionsnedsättning. Alla medborgare, oavsett ålder, kön, etnicitet eller funktionsnedsättning behöver ges möjligheter att ta ställning till förändringar i sitt närområde, göra sin röst hörd och föra upp frågor på den lokala politiska dagordningen.

Kommunen bör arbeta aktivt för att uppnå ett jämlikt inflytande i dialoger, samråd och andra sätt att inhämta invånarnas åsikter inför beslut. För barn och ungdomar är möjligheterna till inflytande i skolan av stor vikt. Ungdomars möjligheter till inflytande och påverkan måste även stärkas på andra sätt. De organiserade råd vi har i kommunen för särskilda gruppers möjligheter till påverkan - handikappråd och pensionärsråd - behöver ses över och harmoniseras. Samverkan med civilsamhällets organisationer är betydelsefull för att hitta nya metoder och vägar att nå och stärka grupper med lägre tilltro till sin förmåga att påverka och med ovana att delta.

6.1 Mål

Mål inom målområdet jämlikt deltagande på lika villkor är följande:

Mål 1:

Medborgarnas upplevelse av att kommunen möjliggör för dem att delta i kommunens utveckling ska öka.

Uppföljning: Via delaktighetsindex, ”Hur väl möjliggör kommunen för medborgarna att delta i kommunens utveckling?”, Kommunens Kvalitet i Korthet (KKiK)²⁵

Indikator: Ökning av delaktighetsindex, senaste värde: 61, riktvärde 2018: 62, riktvärde 2019: 63, riktvärde 2020: 64

Mål 2:

Människors upplevda inflytande (information, kontakt, påverkan, förtroende) i kommunen ska öka.

²⁵ Detta är även en av kommunstyrelsens indikatorer för kommunfullmäktiges mål ”Medborgarna har inflytande och är delaktiga”, se *Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2018*, s.12

Uppföljning: Nöjd-Inflytande-Index (NII) följs upp via SCB:s medborgarundersökning. Från och med 2017 görs SCB:s medborgarundersökning en gång per år.

Indikator: Nöjd-Inflytande-Index ökar. Index avseende helheten var för Södertälje kommun 2017 40,0. Det är en ökning jämfört med 2015 då index var 34,0 och 2013 då index var 31,0.

Mål 3:

Barn och ungas upplevda möjlighet till delaktighet och inflytande i skolan och samhället ska öka.

Uppföljning:

Vart annat år via Skolinspektionens skolenkät, resultaten för huvudman Södertälje kommun²⁶

Grundskolan årskurs 5

Skolinspektionens elevenkät åk 5 område "Delaktighet och inflytande" innehåller ett påstående: "På lektionerna är vi elever med och påverkar på vilket sätt vi ska arbeta med olika skoluppgifter".

Indikator: Ökad andel som svarar att det stämmer ganska bra eller helt och hållet.

Utgångsläge: Resultat VT 2018 – 74 %

Grundskolan årskurs 9

I Skolinspektionens elevenkät åk 9 område "Delaktighet och inflytande" finns tre frågor/påståenden.²⁷ Ett index räknas ut, som är medelvärdet av dessa tre hopslagna påståenden.

Indikator: Ökat index för område "Delaktighet och inflytande"

Utgångsläge: Resultat VT 2018 – index 5,2

Gymnasieskolan årskurs 2

Elevenkäten till gymnasieskolan årskurs 2 innehåller samma frågor som till elever i grundskolan årskurs 9.

Indikator: Ökat index för område "Delaktighet och inflytande"

²⁶ Skolinspektionens tillsynscykel innebär att alla skolor och huvudmän omfattas av skolenkäten vart annat år, se Sveriges Kommuner och Landsting, *Enkät: Elevernas syn på skolan*, <https://skl.se/skolakulturfritid/forskolagrundochgymnasieskola/sklssatsningarutvecklaskolan/enkatelevernassynpasolan.5320.html>, hämtad 2018-03-29

²⁷ De tre frågorna är: "Vi elever har inflytande över undervisningens innehåll", "På lektionerna är vi elever med och påverkar på vilket sätt vi ska arbeta med olika skoluppgifter", "I min skola är vi elever med och påverkar vår skolmiljö", Skolinspektionen, *Skolenkäten*, <https://skolinspektionen.se/skolenkaten>, hämtad 2018-03-29

Utgångsläge: Resultat VT 2018 – index 5,3

6.2 Fokusområden och förslag på åtgärder

För att kunna uppnå ett jämlikt deltagande på lika villkor i Södertälje kommun har tre fokusområden identifierats. Inom dessa områden behövs ett långsiktigt utvecklingsarbete.

- Ungas inflytande
- Jämlikt inflytande via medborgarråd
- Samverkan med civilsamhällets organisationer

6.2.1 Ungas inflytande

Riksdagens övergripande mål för ungdomspolitiken är att *alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen*. Målet gäller för alla statliga beslut och insatser som berör ungdomar mellan 13 och 25 år.²⁸ Detta övergripande mål är tillsammans med FN:s barnkonvention en viktig vägledning för kommunens arbete med ungdomars inflytande.²⁹

Demokratiberedningen har identifierat unga som sin viktigaste målgrupp i arbetet med att stärka engagemanget bland kommunens invånare och att öka valdeltagandet. Orsakerna till detta är flera:

- Barn och unga har en relativt begränsad möjlighet till inflytande över frågor som berör dem i deras egen vardag och framtid.
- Eftersom unga mer sällan än andra grupper deltar/bjuds in till att delta i beslutsfattande har de också naturligt en lägre kunskap om hur kommunen styrs, vad kommunen har rådighet över och hur de kan påverka politiska beslut.
- Unga är viktiga här och nu och är dessutom framtidens väljare och bärare av demokratin. Demokratin kräver och förtjänar intresserade, insatta och engagerade människor för att hållas levande.

Debatten om att delta i det politiska livet fastnar ofta i en diskussion om huruvida medborgare är passiva eller aktiva samt om passiva medborgare hjälper eller stjälper demokratin. Särskilt när det gäller ungas deltagande är forskningen motsägelsefull på den punkten. Uppdelningen mellan passiv/aktiv är dock snäv och passiva medborgare bör inte ses som en homogen grupp. Passiva medborgare kan vara vad som kallas *standby citizens*.³⁰ Standby citizens hyser inte misstro mot politiker, utan håller sig uppdaterade och informerade och är villiga och kapabla att delta om de anser att så behövs. Den gruppen, som utåt kan verka inaktiv i det offentliga samtalet, bör ses som en tillgång till demokratin. Det är viktigt att göra det möjligt för medborgare som kan tänkas vara standby citizens att kunna göra sin röst hörd genom

²⁸ Regeringskansliet, *Mål för ungdomspolitiken*, hämtad 2018-03-29

²⁹ FN:s konvention om barnets rättigheter, SÖ 1990:20

³⁰ Amnå, Erik, Ekman, Joakim, *Standby citizens: diverse faces of political passivity*, European Political Science Review, Volume, Issue 2, 2014, s. 270

exempelvis dialoger, möjlighet att starta medborgarinitiativ och att kontakta kommunens politiker. Detta utifrån resonemanget att även om unga inte tar plats i det offentliga rummet betyder det inte att de är passiva. Tvärtom kan det vara så att unga förbereder sig i privata sfärer genom att diskutera politik med vänner, med familj eller på forum online för att senare kunna engagera sig.

Demokratiberedningen föreslår i det följande en rad åtgärder för att öka ungas delaktighet och inflytande i kommunen.

Förstärk arbetet med barnkonventionen

Barnkonventionen kommer att införlivas i svensk lagstiftning 2020.³¹ Det kommer att innebära ett starkare skydd för barns rättigheter och kräva att kommunen arbetar strukturerat med barnkonventionen.³² Kommunens skyldighet gällande barnkonventionens implementering är tredelat: kommunen ska respektera, främja och skydda barns rättigheter.³³

Kommunen behöver analysera det befintliga arbetet utifrån barnkonventionen, förstärka med kompetensutveckling där det behövs och vidta nödvändiga åtgärder för att barnkonventionen ska uppfyllas. Kommunen behöver även utveckla metoder för uppföljning. Detta bör ske i samråd med barn och unga för att dels säkerställa ett barnperspektiv i implementeringsprocessen, dels för att barn och unga har rätt enligt barnkonventionen att känna till sina rättigheter. Detta arbete är särskilt viktigt att genomföra i skolan och i verksamheter med unga som målgrupp eller som berör unga direkt.

Lunchsamtal med elever

Under 2016-2018 har demokratiberedningen haft lunchsamtal kring demokratifrågor med elever i ett flertal grundskolor i kommunen samt på Hagabergs folkhögskola. Lunchsamtalen har hållits som en del i demokratiberedningens långsiktiga arbete med att utveckla nya former för medborgardialoger. Lunchsamtalen har varit uppskattade av både elever och politiker och bör fortsätta och även spridas till andra politiska organ. Kommunens nämnder bör se över möjligheten att använda modellen lunchsamtal mellan politiker och elever, men då kanske främst för att diskutera sakfrågor och inhämta synpunkter från eleverna.

Tydligare utvärdering av gårdsråden

Ung Fritid har gårdsråd där ungdomar är med och bestämmer om respektive fritidsgårds utveckling. Det kan vara ett bra sätt att öka ungas inflytande över sin vardag och fritid, men för att kunna följa utvecklingen och effektiviteten behövs tydligare utvärdering och utveckling av

³¹ Sveriges Riksdag, *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*, 2018

³² Artikel 2 slår fast att alla barn har samma rättigheter och lika värde, artikel 3 anger att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet, artikel 6 säger att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas, artikel 12 handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter.

³³ **Respektera** – inte bryta mot konventionen, t.ex. inte kränka barns rätt att uttrycka sin åsikt. **Uppfylla och främja** – aktivt verka för och uppmuntra barn att uttrycka sin åsikt. **Skydda** – skydda mot tredje person, dvs. ha system på plats för att förhindra att någon hindrar barnet att uttrycka sin åsikt.

gårdsråden. I utvärderingen är det av största vikt att ungdomarna själva får bidra med sina synpunkter och utvecklingsförslag, för att säkerställa att ett barnperspektiv finns med.

Återuppta LUPP-undersökningen

Södertälje kommun föreslås återuppta LUPP-undersökningen och genomföra den via skolan var tredje år. LUPP är en enkätundersökning som syftar till att kommuner, stadsdelar eller regioner ska få kunskap om ungas situation, deras erfarenheter och synpunkter.³⁴ Södertälje kommun har tidigare deltagit i undersökningen. Undersökningen möjliggör för kommunen att få en helhetsbild över ungdomars upplevda inflytande, attityder och livsvillkor i Södertälje, vilket ger beslutsunderlag i ungdomsfrågor. Skolan får även en god bild av elevernas möjlighet att påverka i frågor som berör dem. LUPP-undersökningen är ett exempel på underlag för uppföljning av barnkonventionen. LUPP är ett bra komplement till elevenkäten då den även innehåller frågor kopplade till demokrati och inflytande i samhället.

Större påverkansmöjligheter för elevråden

I den svenska skolan kan elever ges möjlighet att utöva elevdemokrati bland annat genom att organisera elevråd. Att eleverna ska ha möjlighet att inverka på sin utbildning är lagstadgat i Sverige.³⁵ När barnkonventionen blir svensk lag 2020 innebär det ett ännu större ansvar för den kommunala organisationen att skapa möjligheter för och beakta barn och ungdomars åsikter.

På samtliga skolor i Södertälje ska det finnas elevråd eller elevkårer, som lyfter elevernas frågor till skolledarna. Utbildningsnämnden och kommunalnämnderna bör tillvarata engagemanget hos elevråden för att ha dialog kring olika frågor. Elevråden skulle kunna ges större möjligheter att påverka skolornas utveckling, exempelvis genom att tilldelas en budget eller erbjudas möjlighet att delta i beslutsprocesser.

Utvärdering och utveckling av skoldebatter inför val

I samband med 2018 års val planeras för skoldebatter där årskurs 2 och 3 i gymnasiet samt vuxenutbildningen bjuds in till stadshusscenen. Efter varje debatt följer ett politikermingel där eleverna ges möjlighet att diskutera med och ställa frågor till partierna och dess politiker. Liknande debatter genomfördes inför 2014 års allmänna val.

Det är viktigt att efter årets skoldebatter genomföra en utvärdering där elevernas synpunkter lyfts. Detta för att säkerställa att det är en bra metod för att öka ungas intresse för den lokala politiken och i förlängningen valdeltagandet. En viktig utvecklingsmöjlighet är att använda olika interaktiva verktyg i samband med debatterna, för att möjliggöra för eleverna att ställa frågor via Twitter, Facebook eller andra sociala medier och verktyg.

En viktig fråga att titta på är också möjligheten för eleverna att få träffa ungdomspolitiker i skolmiljön. Enligt skollagen beslutar rektorn huruvida politiska partier ska bjudas in till skolan

³⁴ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Ungdomsenkäten LUPP*, <https://www.mucf.se/ungdomsenkaten-lupp>, hämtad 2018-03-29

³⁵ SFS 2010:800, *Skollag*, kap. 4, 9-10 §

för att medverka i utbildningen.³⁶ Utbildningsnämnden och kommunalnämnderna kan emellertid uttala sitt stöd till rektorerna för att ta emot ungdomsförbunden i skolorna. Att göra det skulle kunna bidra till att öka ungas politiska engagemang.

Skolval

Skolval engagerar eleverna och ger dem en konkret upplevelse av hur det är att rösta. Det ger också skolorna tillfälle att diskutera frågor om det demokratiska systemet och demokratins principer. Skolval arrangeras av elever eller elever och lärare tillsammans på skolorna, ofta genom en elevkår eller en skolförening. Ett skolval arrangeras på samma sätt som vanliga val med valsedlar, valskärmar, röstlistor, valurnor och rösträknare. MUCF förbereder skolval i samband med riksdagsvalet 2018 och Europaparlamentsvalet 2019. Projektet drivs av Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd, Europeiska Ungdomsparlamentet och Ung media på uppdrag av MUCF. Skolverket och Valmyndigheten är samarbetsmyndigheter. Satsningen riktar sig till gymnasieelever och högstadieelever.³⁷

Kommunen föreslår uttala sitt stöd till rektorerna för genomförande av skolval i kommande val till Europaparlamentet 2019 och riksdagsvalet 2022.

Ungdomsparlament

Kommunen föreslår hitta former för samverkan mellan skolelever och lokala beslutsfattare. Detta kan ske på olika sätt, men ska genomföras så att det följer skolans uppdrag och läroplanen. Syftet ska vara att eleverna får kunskap om den kommunala organisationen och får göra sina röster hörda samt att minska avståndet mellan politiker och unga. Dessutom bidrar eleverna med ett barnperspektiv på frågor som diskuteras, vilket underlättar för implementeringen av barnkonventionen.

Ett sätt att uppnå detta är att arbeta med ungdomsparlament eller liknande där eleverna får möjlighet att diskutera, formulera och argumentera för frågor de själva brinner för. Det bidrar till att skapa självständiga och kritiskt tänkande individer. Att genomföra ett ungdomsparlament kan ske genom att upphandla ett koncept eller genom att förvaltningsorganisationen utarbetar ett eget.³⁸ Det bör genomföras i mellanvalsperioder för att täcka upp för de år som valdebatterna för gymnasieelever inte genomförs.

Lokal demokrati i praktiken - system för elevers besök i Stadshuset

Skolorna har för vana att besöka riksdagen i samband med att eleverna läser om hur den svenska demokratin fungerar. Det är positivt och viktigt för förståelsen för hur landet styrs. De flesta av de beslut som påverkar unga människors vardag fattas dock inte av riksdag och regering utan av kommunen. Det är med kommunen som eleverna i framtiden kommer att ha

³⁶ SFS 2017:1112, *Lag om ändring i skollagen (2010:800)*

³⁷ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Skolval 2018 och 2018*, <https://www.mucf.se/skolval-2018-och-2019>, hämtad 2018-06-01

³⁸ Som exempel använder Stockholms stad modellen ”Demokratibygget”, Stockholms stad, *Vad är ungdomsparlamentet?*, <https://ungdomsparlamentet.stockholm.se/vad-ar-ungdomsparlamentet>, hämtad 2018-03-27

kontakt gällande vitt skilda frågor som plats i barnomsorgskön, sophämtning och bygglov. Därför är det viktigt att även fokusera på hur kommunen styrs, vad kommunen ansvarar för och hur politiker respektive tjänstemän i kommunen arbetar. I samband med att eleverna läser om den svenska demokratin i samhällskunskapen är även ett besök på kommunen viktigt.

Demokratiberedningen har tagit fram ett förslag till system för hur besöket kan gå till i praktiken. Förslaget innebär bl.a. att elever ska få en halvdag till att besöka olika kommunala verksamheter, träffa politiker och tjänstemän samt besöka kommunfullmäktige. Detta behöver dock stödjas upp genom samordning samt förankring hos utbildningskontoret, som säkerställer planering med skolorna.

Inrätta ungdomsråd

Kommunen föreslås återuppta ungdomsrådet. På så sätt kan kommunen i större utsträckning uppfylla barn och ungas rätt att göra sin röst hörd och möjlighet att påverka sin vardag. Ungdomsrådet bör få inflytande och vara remissinstans inför beslut som rör barn och unga och deras vardag. Det innebär förstås alla kommunens verksamheter direkt eller indirekt. Särskilt viktiga frågor för ungdomsrådet är utbildningsfrågor, arbetsmarknadsinsatser, bostadsfrågor, trygghetsfrågor, kultur- och fritidsfrågor och den offentliga miljön.

Vidare utredning kring ungdomsrådets utformning, ansvarsområden och organisation behöver genomföras. I denna utredning är det viktigt att säkerställa att ungdomsrådet i så stor utsträckning som möjligt ska ha samma förutsättningar som handikapp- och pensionärsrådet avseende resurser.

Ungas bild av Södertälje

För att öka ungas inflytande över utvecklingen av Södertälje föreslås att ungdomar involveras i arbetet med att påverka varumärket Södertälje. Detta kan ta form genom att inrätta en särskild panel, webbpanel, ett utskott i ungdomsrådet eller genom att engagera elevråden. Oavsett form ska det utgöra en referensgrupp där unga kan vara med och påverka utvecklingen av Södertälje och frågor som de är särskilt berörda av. Ett förslag kan vara att utveckla ”barnens löpsedlar” vilket innefattar att barn själva får uttrycka hur de vill att bilden av Södertälje ska se ut. Syftet är att unga får göra sin röst hörd, att fånga in ungas perspektiv på t ex. boende, arbete och framtidsmöjligheter samt att skapa en mer nyanserad bild av Södertälje. Utöver referensgruppen bör en enkät genomföras som sedan kan utgöra underlag för diskussioner i referensgruppen.

Unga kommunutvecklare

För att granska kommunen utifrån ett ungdomsperspektiv samt utveckla ungdomsinflytandet och kommunens verksamheter föreslås att unga människor anställs som unga kommunutvecklare med hjälp av kommunens feriepraktik (sommjarjobbare). En ung kommunutvecklare huvudsakliga uppgift är att komma med idéer på vad som gör Södertälje till en attraktiv kommun för ungdomar för att sedan tillsammans med andra unga kommunutvecklare arbeta fram förslag på hur Södertälje kan förändras i framtiden och vilka vägar ungas åsikter och förslag kan föras fram. En viktig utgångspunkt för de unga

kommunutvecklarnas arbete är kunskapen om Södertäljeungdomars attityder och livsvillkor som framkommer via LUPP-enkäten.

Förslagen presentera i slutet av sommaren för politiker och tjänstepersoner. De unga kommunutvecklarna får handledning av personal på Ung Fritid/Kultur- och fritidskontoret.

6.2.2 Jämlikt inflytande via medborgarråd

Ytterligare ett utvecklingsområde är att särskilt fokusera på de röster som inte hörs i samhället, det vill säga individer som inte är aktiva men har en hög behörighet av demokrati. Arbetet med att göra inflytandet mer jämlikt kan utvecklas med t.ex. medborgarråd för olika grupper av medborgare, medborgarpaneler och fokusgrupper.

Södertälje kommun har två särskilda råd för inflytande med fokus på personer med funktionsnedsättningar respektive äldre - handikapprådet (KHR) och pensionärsrådet (KPR). Utvecklingspotential finns i att förtydliga de nuvarande rådens roll som remiss- och dialogorgan samt att göra mer för de som inte är resursstarka.

En översyn av rådsorganens roll och ställning kommer att genomföras under 2018. I samband med att ungdomsrådet eventuellt återinförs, enligt förslag på föregående sida, bör rådets respektive förutsättningar likställas i så stor utsträckning som möjligt.

6.2.3 Samverkan med civilsamhällets organisationer

Civilsamhällets organisationer har en viktig roll i arbetet med att stärka och utveckla demokratin. Inte minst när det gäller att nå grupper vars röster inte hörs i samma omfattning som andra grupper. Det kan till exempel handla om människor som har lågt tilltro till sin förmåga att påverka och/eller är ovana att delta. Föreningsaktiviteter och engagemang kan bidra till ökad demokratiskt medvetenhet och delaktighet.

En mångfald av aktörer i kommunen med olika verksamheter berikar, ger olika perspektiv och skapar jämvikt mellan olika behov, grupper och synsätt. För demokrati och social hållbarhet i Södertälje kommun är således samverkan mellan den idéburna sektorn och kommunen av stor betydelse. Under våren 2018 har en samverkansöverenskommelse mellan idéburen sektor och Södertälje kommun tagits fram.³⁹ Det är viktigt att kommunen fortsätter dialogen med idéburen sektor enligt intentionerna i överenskommelsen.

Sedan augusti 2017 medverkar Södertälje kommun i demokratiprojektet Hovsjö Forum tillsammans med flera aktörer från civilsamhället.⁴⁰ Syftet med projektet är att stärka engagemanget hos invånarna i Hovsjö, som är en av de stadsdelar i Södertälje som kännetecknas av lågt valdeltagande och svag demokratisk delaktighet. Hovsjö Forum beviljades i första omgången stöd från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) till augusti 2018 och har nu beviljats medel för ytterligare ett projektår.

³⁹ Källa: Samverkansöverenskommelsen med idéburen sektor – när den är beslutad av KS i augusti

⁴⁰ Södertälje kommun, *Demokratiberedningens arbete*, <https://www.sodertalje.se/kommun-och-politik/for-medborgare/demokratiberedningen/demokratiberedningens-arbete/>, hämtad 2018-04-30

En extern utvärdering av Hovsjö Forum, som ska mäta resultat och effekter av projektet, ska genomföras av Institutet för Sociala Effekter, Fryshuset. Utvärderingen ska rapporteras i oktober 2018. På sikt bör kommunen utreda nyttan med och möjligheten att permanenta Hovsjö Forum liksom att starta liknande demokratiforum på fler platser i kommunen. En plan bör tas fram för det fortsatta arbetet.

7. Målområde 2: Aktivt medborgarskap

Nästa målområde som har identifierats är aktivt medborgarskap. Med ett aktivt medborgarskap avses ett förhållande där kommuninvånarna inte bara upplever att de har möjlighet att påverka utan också använder dessa möjligheter. Aktiva medborgare är också de som röstar i högre utsträckning och som aktiverar sig både i civilsamhället och politiskt.

En förutsättning för ett aktivt medborgarskap är att invånarna i Södertälje kommun har kunskap om sina demokratiska rättigheter och möjligheter till påverkan och är aktiva i frågor som berör dem. Kommunen måste verka för att invånare i kommunen har kunskap om sina påverkansmöjligheter och den demokratiska processen och stödja, vägleda och uppmuntra invånare till att göra sin röst hörd. Förutsättningarna för förtroendevalda i Södertälje är också en viktig aspekt inom detta målområde. Tröskeln för att kunna engagera sig bör vara låg. Kommunen behöver underlätta för förtroendevalda att genomföra sina uppdrag.

7.1 Mål

Mål inom målområdet aktivt medborgarskap är följande:

Mål 1:

Valdeltagandet i kommunalvalet i Södertälje kommun ska öka med två procentenheter i varje allmänt val⁴¹

Uppföljning: Via Valmyndighetens uppgifter om valdeltagande

Indikator: Att valdeltagandet ökar med två procentenheter jämfört med föregående val, senaste värde 2014: 72 %, riktvärde 2018: 74 %

7.2 Fokusområden och förslag på åtgärder

För att kunna uppnå ett aktivt medborgarskap i Södertälje kommun har tre fokusområden identifierats. Inom dessa områden behövs ett långsiktigt utvecklingsarbete.

- Ökat valdeltagande
- Kunskap och information
- Förtroendevaldas förutsättningar

7.2.1 Ökat valdeltagande

Att delta i de allmänna valen är en av de mest grundläggande formerna av politiskt deltagande där medborgarna konkret kan påverka beslutsfattandet. Södertälje kommun behöver på olika sätt arbeta för att öka valdeltagandet.

⁴¹ Detta är även en av kommunstyrelsens indikatorer för kommunfullmäktiges mål ”Medborgarna har inflytande och är delaktiga”, se *Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2018*, s.12

Inför de allmänna valen 2018 genomförs en rad konkreta åtgärder i syfte att öka valdeltagandet, i enlighet med den åtgärdsplan som kommunstyrelsen beslutade om i november 2017.⁴² Det är viktigt att resultatet av åtgärderna utvärderas, så att man inför nästföljande allmänna val kan ta ställning till om liknande åtgärder bör genomföras igen.

7.2.2 Kunskap och information

Ett utvecklingsområde för Södertälje kommun är att i högre grad bidra till kommuninvånarnas kunskap om det demokratiska systemet och dess beslutsprocesser. Ett sätt att bidra till kunskap är att sprida information på lättillgänglig svenska och olika språk om demokratiska normer och värderingar, grunderna i det demokratiska systemet och förutsättningarna för påverkan.

Ungdomar, utrikesfödda samt människor med funktionshinder behöver förstärkta möjligheter till kunskapsinhämtning. Individer som är ovana att påverka behöver också stärkas genom att få tillgång till verktyg, metoder och kunskap för att kunna använda sin röst.

En förutsättning för att kunna tillgängliggöra den offentliga processen och de beslut som fattas i kommunen är att kommunens tjänstpersoner använder ett lättbegripligt skrivspråk (klarspråk). Det kan exempelvis främja delaktigheten bland kommuninvånare som inte har svenska som modersmål och bland kommuninvånare som har en intellektuell funktionsnedsättning. Kommunen behöver säkerställa att språklagens krav gällande språkanvändningen i offentlig verksamhet uppfylls och att medarbetarna, vid behov, får utbildning i klarspråk.⁴³

Biblioteken en viktig aktör i demokratiarbetet

En särskilt viktig aktör i demokratiarbetet är biblioteken i Södertälje. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska enligt lag verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.⁴⁴ Det är ett av deras kärnuppdrag.

Eftersom biblioteket har en central roll i samhället och når många Södertäljebor är det viktigt att undersöka huruvida biblioteket i ännu högre utsträckning kan involveras i kommunens demokratiarbete. En sådan insats kan vara att biblioteksverksamheten inför varje år ser över hur arbetet med främjande av demokratin kan utvecklas. Ett annat exempel, med inspiration från Falu kommun, är att inrätta ett demokratacentrum på biblioteket.⁴⁵

7.2.3 Förtroendevaldas förutsättningar

De politiska partierna får allt svårare att locka nya medlemmar och därmed även representanter i nämnder och folkvalda församlingar. Det främsta ansvaret för att locka nya medlemmar har de politiska partierna själva. Vad kommunen kan göra är att förbättra förutsättningarna för förtroendevalda att kunna utföra sina uppdrag. Åtgärder bör därför vidtas för att anpassa förtroendeuppdragen till de omständigheter som råder i det moderna samhället och ge möjligheter att kunna kombinera uppdrag med arbete eller hem- och familjesysslor.

⁴² Södertälje kommun, *Åtgärdsplan för ökat valdeltagande 2018, 2017*

⁴³ SFS 2009:600, *Språklag*

⁴⁴ SFS 2013:801, *Bibliotekslag*, 2 §

⁴⁵ Falu kommun, *Demokratacentrum*, <https://www.falun.se/kommun--demokrati/politik-och-demokrati/sa-kan-du-paverka/om-demokrati-och-delaktighet-i-falun/demokratacentrum.html>, hämtad 2018-03-29

Förtroendevaldas studiebesök

Enskilda studiebesök på kommunala arbetsplatser och verksamheter bör uppmanas. Varje förtroendevald i Södertälje kommun har rätt till högst fyra sådana dagar per kalenderår, oberoende av antalet uppdrag.

8. Målområde 3: Medskapande medborgardialog

Det tredje målområdet som har identifierats är medskapande medborgardialog. 2014 års Demokratiutredning definierar medborgardialog som ”ett möte eller ett samtal mellan väljare och förtroendevalda eller mellan medborgare och tjänstemän”.⁴⁶ Avsikten med medborgardialog är bidra till att beslutsfattandet i kommunen tar hänsyn till fler perspektiv och blir bättre förankrat. I frågor som är påverkbara och av större vikt ska kommunens invånare alltid ha möjlighet att framföra sina åsikter inför beslut. Ett syfte med medborgardialoger kan också vara att öka medborgarnas kunskaper, förbättra deltagandet och inflytandet, att lämna över beslutsmakten i en viss fråga eller att marknadsföra den egna kommunen. I grunden handlar medborgardialog om rätten och möjligheten till inflytande.

En medborgardialog kan ta många former där det centrala är mötet och dialogen mellan beslutsfattare och medborgare. Mötet kan ske fysiskt på plats eller i elektronisk form. Några exempel på dialogformer är samråd, referensgrupper, webbpaneler, cafédialoger, rådslag och dialogforum. Det går inte att säga att någon dialogform är att föredra framför andra, utan formen för den aktuella dialogen måste styras av ursprungsfrågans karaktär, syfte och den tilltänkta målgruppen. En viktig fråga inom målområdet är att se över möjligheten att införa nya former för att inhämta synpunkter och förslag från medborgarna, som ett komplement till de befintliga formerna.

Centralt när det gäller medskapande medborgardialog är att involvera kommuninvånare i alla faser i beslutsprocessen och att sträva efter jämlika maktförhållanden. Medskapande (co-creation) handlar i detta sammanhang om att vara delaktig på lika villkor i hela processen – från formulering av de problem som ska åtgärdas till identifiering av åtgärder, genomförande åtgärder, utvärdering och återkoppling av resultat.⁴⁷

8.1 Mål

Mål inom målområdet medskapande medborgardialog är följande:

Mål 1:

Kommunen ska arbeta aktivt med medskapande medborgardialoger

Uppföljning: Via nämndernas årsrapporter

Indikator: Kommunens nämnder har genomfört medskapande medborgardialoger inför alla beslut av större vikt

⁴⁶ SOU 2016:5, s.387

⁴⁷ Sveriges kommuner och Landsting, *Vår tids stora samhällsomdaning – En forskningsessä om politiskt ledarskap, social hållbarhet och medborgardialog*, 2016, s.41ff

Mål 2:

Andelen medborgare som upplever möjlighet att komma i kontakt med kommunens politiker och tjänstepersoner ska öka

Uppföljning: Årligen via SCB:s medborgarundersökning

Indikator: SCB:s medborgarundersökning vart annat år, fråga ”Hur nöjd är du med möjligheter att komma i kontakt med kommunens politiker?”. Index för Södertälje kommun 2017 var 5,3. Det är en ökning jämfört med 2015 då index var 4,8 och 2013 då index var 4,7.

8.2 Fokusområden och förslag på åtgärder

För att kunna uppnå medskapande medborgardialoger i Södertälje kommun har fyra fokusområden identifierats. Inom dessa områden behövs ett långsiktigt utvecklingsarbete.

- Fler medborgardialoger
- Nya former för medborgarinflytande
- Verksamhetsförlagda nämndsammanträden

8.2.1 Fler medborgardialoger

Kommunen bör utveckla ett system där samtliga nämnder och styrelser arbetar aktivt med och följer upp medborgardialoger. Demokratiberedningen har tagit fram ett stödmaterial och förslag på ett system för årlig process som kan ligga till grund för arbetet. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) tillhandlahåller därtill olika typer av hjälp. Exempelvis stöd i att ta fram en styrkarta för att skapa en struktur för arbetet med medborgardialog anpassat till den egna kommunens förutsättningar. Kommunens nuvarande riktlinjer för medborgardialog behöver också beaktas och ses över.⁴⁸

För att nämnder och kontor framöver ska kunna arbeta mer aktivt med medborgardialog som ett redskap måste tjänstepersoner och politiker löpande erbjudas utbildning för att kunna genomföra medborgardialoger. Möjligheten att erbjuda politiker arvode vid medborgardialoger, för att öka närvaron, skulle dessutom behöva utredas.

Lämpliga arenor för medborgardialog skulle dessutom behöva identifieras. Det kan exempelvis vara bra att utnyttja dagar då Södertäljeborna samlas för att använda sig av olika former av dialog. Medborgardagen då medborgare bjuds in till Stadshuset är ett sådant tillfälle, då man generellt kan ha ett demokratitema. Södertäljefestivalen (f.d. Kringelfestivalen) är ett annat tillfälle då kommunen finns på plats och möter kommuninvånarna.

Därtill behöver behovet av interkulturell kompetens och språköversättning vid medborgardialoger beaktas.

⁴⁸ Södertälje kommun, *Medborgardialog – riktlinjer för medborgardialog*, 2010

8.2.2 Nya former för medborgarinflytande

Att kommunens beslutsfattare och tjänstepersoner får ta del av medborgarnas tankar, synpunkter och förslag är av största värde. Det är därför viktigt att hitta olika former för medborgarinflytande, t.ex. via digitala kanaler. En form tilltalar inte alla.

Digitalisering och medborgarinitiativ

Kommunen föreslås inrätta medborgarinitiativ, som är ett inslag av direktdemokrati vilket skapar möjligheter för medborgare att via någon form av e-tjänst både komma med egna initiativ och att stödja andras förslag. Möjliga digitala kanaler är specialanpassade appar, sms-paneler och särskilda hemsidor. Digitala medier ersätter inte fysiska möten och kontakt, men kan innebära att t.ex. fler unga kontaktar politiker, uttrycker en synpunkt eller kommer med förslag. Genom att erbjuda möjligheter digitalt att påverka utvecklingen i Södertälje kommun kan steget från att diskutera med vänner online till att påverka förhoppningsvis minska.

Medborgarinitiativ används i t.ex. Tyresö kommun som en förenklad och digitaliserad form för medborgarförslag.⁴⁹ Genom det s.k. Tyresöinitiativet kan alla som är över 16 år och bor, studerar eller arbetar i Tyresö kommun lämna förslag, rösta på andras förslag och kommentera andras förslag via kommunens webbplats. Förslag som får stöd från minst 50 privatpersoner skickas vidare som ett beslutsärende till den nämnd som ansvarar för frågan. Vad nämnden svarar kan man sedan läsa på kommunens webbplats.

Medborgarbudet och medborgarpaneler

Två former av medborgarinflytande som blivit allt vanligare de senaste åren är medborgarbudget och medborgarpaneler. Medborgarbudget innebär att beslutsmakten helt eller delvis lämnas till medborgarna. Det är ett samlingsbegrepp för modeller för att involvera medborgarna i prioriteringar av de gemensamma resurserna.⁵⁰ I Sverige har modellen än så länge använts sparsamt. De exempel som finns har ofta berört specifika grupper som t.ex. ungdomar och handlat om frågor som upprustning av parker och trygghetshöjande åtgärder. Forskning har visat att modellen är positiv för medborgarnas inflytande men riskerar att påverka den politiska jämlikheten negativt.

Ett exempel på en medborgarbudgetprocess är mötesplats Fagersjö i Farsta stadsdelsnämnd i Stockholms stad, som genomfördes 2016.⁵¹ Syftet var att stärka demokratin, medborgarnas inflytande och den sociala hållbarheten i Fagersjö. 400 tkr avsattes för en medborgarbudget med fokus på en mötesplats för samvaro, kultur och samhällsservice. Alla invånare i stadsdelen, i åldern tio år och uppåt, och dessutom personer med stark anknytning till eller med verksamhet i Fagersjö fick vara med och ta fram ett verksamhetsprogram för mötesplatsen.

Med medborgarpaneler menas en modell där invånarna bjuds in att återkommande få möjlighet att lämna synpunkter på specifika frågor. En fördel med paneler är att det är lätt att skapa en

⁴⁹ Tyresö kommun, *Tyresöinitiativet*, <https://www.tyreso.se/organisation--styrning/insyn-och-paverkan/tyresoinitiativet.html>, hämtad 2018-04-30

⁵⁰ Sveriges Kommuner och Landsting, *Medborgarbudget i Sverige, Europa och världen*, 2011, s.3

⁵¹ Stockholms stad, *Utvärdering av medborgarbudet om Mötesplats Fagersjö*, 2017

bred representation av olika grupper då kommunen själv styr vilka som bjuds in att medverka. Panelerna kan genomföras genom t.ex. webb-enkäter och är därmed en kostnadseffektiv metod för att inhämta synpunkter från medborgarna.

8.2.3 Verksamhetsförlagda nämndsammanträden

Nämnder och råd i Södertälje kommun bör uppmanas att förlägga sammanträden ute i nämndernas verksamheter. Genom att hålla sammanträden i lokaler utanför stadshuset kommer de förtroendevalda lättare i kontakt med medborgarna. Det minskar tröskeln för medborgare som vill besöka sammanträden och kan därmed skapa ett ökat intresse för lokal politik.

9. Källförteckning

Amnå Erik, Ekman Joakim, *Standby citizens: diverse faces of political passivity*, European Political Science Review, Volume, Issue 2, 2014

Brottsförebyggandet rådet (Brå), *Politikernas trygghetsundersökning 2017 – Förtroendevaldas utsatthet och oro för trakasserier, hot och våld 2016, 2017*

Falu kommun, *Demokraticentrum*, <https://www.falun.se/kommun--demokrati/politik-och-demokrati/sa-kan-du-paverka/om-demokrati-och-delaktighet-i-falun/demokraticentrum.html>, hämtad 2018-03-29

FN:s konvention om barnets rättigheter, SÖ 1990:20

Folkhälsomyndigheten, *Folkhälsopolitiska mål*, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsomyndigheten/folkhalsopolitiska-mal/>, hämtad 2018-03-29

Järfälla kommun, *Demokratiplan för Järfälla kommun – För en hållbar demokrati för alla*, 2016

Karlsson Martin, Lindvall Daniel, Nordh Anders, föreläsning *Att vara med på riktigt - vad gör kommuner, landsting och regering för att medborgares röster ska höras på riktigt?*, anteckningar av Simona Selmer, 13 september 2017, Falu Demokrativecka

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Skolval 2018 och 2018*, <https://www.mucf.se/skolval-2018-och-2019>, hämtad 2018-06-01

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Ungdomsenkäten Lupp*, <https://www.mucf.se/ungdomsenkaten-lupp>, hämtad 2018-03-29

Regeringskansliet, *Globala målen och agenda 2030*, <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>, hämtad 2018-04-06

Regeringskansliet, *Mål för demokrati och mänskliga rättigheter*, <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/>, hämtad 2018-03-27

Regeringskansliet, *Mål för ungdomspolitik*, <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/ungdomspolitik/mal-for-ungdomspolitik/>, hämtad 2018-03-29

SFS 2013:801, *Bibliotekslag*

SFS 2017:1112, *Lag om ändring i skollagen(2010:800)*

SFS 2010:800, *Skollag*

SFS 2009:600, *Språklag*

Skolinspektionen, *Skolenkäten*, <https://skolinspektionen.se/skolenkaten>, hämtad 2018-03-29

SOU 2016:5, betänkande av 2014 års demokratiutredning – delaktighet och jämlikt inflytande, *Låt fler forma framtiden!*, 2016

Statistiska Centralbyrån (SCB), *SCB: medborgarundersökning*, <http://www.scb.se/vara-tjanster/insamling-och-undersokning/scbs-medborgarundersokning/>, hämtad 2018-03-29

Stockholms stad, *Utvärdering av medborgarbudet om Mötesplats Fagersjö*, 2017

Stockholms stad, *Vad är ungdomsparlamentet?*, <https://ungdomsparlamentet.stockholm.se/vad-ar-ungdomsparlamentet>, hämtad 2018-03-27

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), *Att demokratisera demokratin – 12 berättelser om samhällsomdaning och dialog*, 2017

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), *Enkät: Elevernas syn på skolan*, <https://skl.se/skolakulturfritid/forskolagrundochgymnasieskola/sklssatsningarutvecklaskolan/enkatelevernassynpaskolan.5320.html>, hämtad 2018-03-29

Sveriges Kommuner och Landsting, *Informationspåverkan – valet 2018*, <https://skl.se/demokratiledningstyrning/valmaktfordelning/informationspaverkan.14866.html>, hämtad 2018-05-02

Sveriges Kommuner och Landsting, *Medborgarbudet i Sverige, Europa och världen*, 2011

Sveriges Kommuner och Landsting, *Vår tids stora samhällsomdaning – En forskningsresa om politiskt ledarskap, social hållbarhet och medborgardialog*, 2016

Sveriges Riksdag, *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/debatt-om-forslag/inkorporering-av-fns-konvention-om-barnets_H501SoU25, hämtad 2018-06-14

Södertälje kommun, *Demokratiberedningens arbete*, <https://www.sodertalje.se/kommun-och-politik/for-medborgare/demokratiberedningen/demokratiberedningens-arbete/>, hämtad 2018-04-30

Södertälje kommun, *Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2018*, 2017

Södertälje kommun, *Medborgardialog – riktlinjer för medborgardialog*, 2010

Södertälje kommun, *Mål och budget 2018-2020*, 2018

Södertälje kommun, *Riktlinjer för styrdokument i Södertälje kommun*, 2016

Södertälje kommun, *Samverkansöverenskommelse med idéburen sektor (när den är beslutad av KS i augusti)*

Södertälje kommun, *Åtgärdsplan för ökat valdeltagande 2018*, 2017

Tyresö kommun, *Tyresöinitiativet*, <https://www.tyreso.se/organisation--styrning/insyn-och-paverkan/tyresoinitiativet.html>, 2018, hämtad 2018-04-30

Valmyndigheten, *Valresultat*, www.val.se/valresultat.html, hämtad 2018-03-19

Rapport | Utkast 2018-06-28 – Remiss till nämnder, råd och bolag

Handlingsplan för demokratiutveckling

**Utifrån strategi för det systematiska demokratiarbetet i
Södertälje kommun**

Åsa Hultén
Utredare/demokratisamordnare
Enheten för utredning och hållbarhet
Kommunstyrelsens kontor
asa.hulten@sodertalje.se

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
1. Jämlikt deltagande på lika villkor	4
2. Aktivt medborgarskap.....	8
3. Medskapande medborgardialog	11

Handlingsplan för demokratiutveckling dnr: KS xx/xx

Fastställd av kommunstyrelsen: 2018-xx-xx

Giltighet: som längst t.o.m. månad 2022

Revidering: vid behov

Dokumentansvar: Kommunstyrelsens kontor/enheten för utredning och hållbarhet

Inledning

I Södertälje kommun finns en strategi för det systematiska demokratiarbetet som gäller fr.o.m. **månad** 2018. För att säkra kommunens inriktning mot visionen att *Södertälje kommun har en långsiktigt hållbar lokal demokrati med jämlikt inflytande* har tre strategiska målområden tagits fram i strategin. Det är dessa tre målområden som denna handlingsplan utgår ifrån.

Målområde 1: Jämlikt deltagande på lika villkor

Målområde 2: Aktivt medborgarskap

Målområde 3: Medskapande medborgardialog

Inom varje målområde finns tre fokusområden. Inom dessa fokusområden behöver ett långsiktigt utvecklingsarbete bedrivas för att stärka och vitalisera den lokala demokratin. I denna handlingsplan presenteras en aktivitetsplan för varje strategiskt målområde.

Aktivitetsplanen visar vad som ska göras, vem/vilka som ansvarar för aktiviteten, när det ska vara klart och när/hur det ska följas upp.¹

Huvudansvaret för att realisera handlingsplanen ligger på demokratiberedningen i samverkan med kommunens förvaltning. Det behövs dock ett gemensamt kommunövergripande ansvar för att genomföra aktiviteterna och sträva mot målen. Det kräver samarbete mellan kommunens nämnder, förvaltningar och verksamheter liksom de kommunala bolagen.

Handlingsplanen gäller 1-4 år och kan revideras vid behov. Ansvaret för revidering ligger på demokratiberedningen.

¹ Riktlinjer för styrdokument i Södertälje kommun, fastställda av Kommunstyrelsen 2016-11-25

1. Jämlikt deltagande på lika villkor

Målområdet jämnt deltagande på lika villkor handlar om att verka för att alla grupper och individer har möjlighet att komma till tals i frågor som berör dem. Fokus bör vara att lyfta grupper som normalt inte brukar göra sig hörda, såsom ungdomar, utlandsfödda, äldre och personer med funktionsnedsättning.

Fokusområde	Aktivitet	Ansvar	När	Uppföljning/ indikator
Ungas Inflytande	Ta fram en plan för kommunens förberedelser inför att barnkonventionen blir svensk lag.	KS	2019	2020: En plan är framtagen.
	Erbjuda möjligheten och uppmana till att använda sig av modellen lunchsamtal mellan politiker och elever.	Samtliga nämnder	2019	2020: Nämnderna har beaktat möjligheten och, i de fall det bedömts lämpligt, kommit igång med lunchsamtal.
	Utvärdera gårdsråden. I utvärderingen får ungdomarna bidra med synpunkter och utvecklingsförslag.	KoF-nämnden och kommundelsnämnderna	Kontinuerligt från 2019	2020: Utvärdering är genomförd.
	Ta fram ett system för att arbeta med LUPP-undersökningen via skolorna var tredje år.	Utbildningsnämnden och kommundelsnämnderna	2019/2020	2020: Ett system är framtaget. LUPP-undersökning har genomförts hösten 2019 eller planeras hösten 2020.

	Förstärka kommunens stöd till elevråden och ge elevråden större möjligheter att påverka skolornas utveckling. T.ex. genom att de tilldelas en budget eller erbjuds möjlighet att delta i beslutsprocesser.	Utbildningsnämnden och kommunalnämnderna	2019	2020: Former för genomförande är framtagna och arbetet är påbörjat.
	Utvärdera metoden med skoldebatter efter årets val och utveckla metoden inför valet 2022 med hjälp av interaktiva verktyg. Elevernas synpunkter är viktiga i utvärderingen.	Utbildningsnämnden	Utvärdering 2018 Metodutveckling 2021/2022	2019: En utvärdering är genomförd. 2022: Metodutveckling har genomförts.
	Uttala stöd till rektorerna i att ta emot ungdomspolitik i skolorna.	Utbildningsnämnden och kommunalnämnderna	2019	2020: Nämnderna har uttalat stöd till rektorerna.
	Uttala stöd till rektorerna för genomförande av skolval i samtliga kommunala skolor i valet till Europaparlamentet 2019 och riksdagsvalet 2022.	Utbildningsnämnden och kommunalnämnderna	2019 och 2022	2020: Stöd för genomförande av skolval inför valet till Europaparlamentet har uttalats. 2023: Stöd för genomförande av skolval inför riksdagsvalet 2022 har uttalats.

	Ta fram former för samverkan mellan skolelever och lokala politiker, t.ex. ungdomsparlament.	Utbildningsnämnden och kommundelsnämnderna	2019	2020: Former är framtagna, så att samverkan kan påbörjas senast under 2020.
	Införa ett system för skolelevers besök i stadshuset – lokal demokrati i praktiken. ²	Utbildningsnämnden och kommundelsnämnderna	2019	2020: Ett system har tagits fram och besök har påbörjats.
	Återuppta arbetet med ungdomsråd. Former/organisation/mandat för ungdomsrådet behöver som en inledning utredas. ³	KS	2019	2020: En utredning är genomförd och beslut är fattat kring former, organisation och mandat.
	Involvera ungdomar i arbetet med att påverka varumärket Södertälje.	KS	Från 2019	2020: Former för genomförande är framtagna och arbetet har påbörjats.
	Anställa unga människor som unga kommunutvecklare med hjälp av kommunens feriepraktik (sommarjobb).	KoF-nämnden och Arbetslivsnämnden	Från 2019	2020: Former för genomförande är framtagna och unga kommunutvecklare har anställts sommaren 2019.

² Demokratiberedningen har tagit fram ett system för hur besöket kan gå till i praktiken.

³ Det är viktigt att säkerställa att ungdomsrådet i så stor utsträckning som möjligt har samma förutsättningar avseende resurser som handikapprådet och pensionärsrådet

Samverkan med civilsamhällets organisationer	Anordna två dialogträffar per år utifrån samverkansöverenskommelsen mellan idéburen sektor och Södertälje kommun.	KoF-nämnden	2 ggr/år med start höst 2018	Årligen med start 2019: Dialogträffar har genomförts 2 ggr/år (1 gång 2018).
	Utifrån effektutvärdering av Hovsjö Forum utreda nyttan med och möjligheten att permanenta demokrati-projektet i Hovsjö och utveckla det till andra stadsdelar med lågt valdeltagande och svag demokratisk delaktighet. ⁴ I arbetet ingår att ta fram en plan för fortsatt arbete.	KS	2019	2020: En utredning är genomförd och en plan för fortsatt arbete är framtagen.

⁴ En extern effektutvärdering av Hovsjö Forums första projektår genomförs av Institutet för Sociala Effekter, Fryshuset. Rapport lämnas i oktober 2018.

2. Aktivt medborgarskap

Målområdet aktivt medborgarskap handlar om att aktivt arbeta med att stödja, vägleda och uppmuntra kommunens invånare att göra sin röst hörd. Kommunen bör verka för att invånarna har kunskap om sina påverkansmöjligheter och den demokratiska processen. Förutsättningarna för förtroendevalda i kommunen är också en viktig aspekt.

Fokusområde	Aktivitet	Ansvar	När	Uppföljning/ indikator
Ökat valdeltagande	Utvärdera de valfrämjande insatser som har genomförts för att öka valdeltagandet 2018 inom ramen för KS åtgärdsplan.	KS	2018	2019: En utvärdering är genomförd.
	Utreda behovet av samt eventuellt ta fram förslag till en specifik åtgärdsplan med konkreta insatser för att öka valdeltagandet 2022.	KS	2021	2022: En utredning är genomförd och om behov finns är en åtgärdsplan framtagen
Kunskap och information	Sprida kunskapsmaterial riktat till olika grupper i samhället, som beskriver demokratiska normer och värderingar, den demokratiska processen och medborgarens olika möjligheter till påverkan. Samverkan med civilsamhället och föreningsliv är centralt i detta arbete.	KS	2019	2020: Former för genomförande är framtagna och arbete har påbörjats.

	Genomföra kunskapshöjande insatser i samverkan med idéburen sektor och föreningar i områden med lågt valdeltagande. Fokus på att höja delaktighet och inflytande för att skapa ett mer jämlikt deltagande i den lokala demokratin.	KS	2019	2020: Former för genomförande är framtagna och arbete har påbörjats.
	Se över att kommunen uppfyller språklagens krav gällande språkanvändning i offentlig verksamhet och ta reda på hur utbildningsbehovet ser ut vad gäller klarspråk.	KS	2019	2020: En översyn har gjorts och utbildningsbehov har kartlagts.
	Att inför varje år se över hur bibliotekets demokrati-främjande uppdrag kan utvecklas.	KoF-nämnden	Årligen med start 2018	Årligen med start 2019: En översyn har gjorts inför kommande år.
	Utreda möjligheten och ta ställning till förslaget att inrätta ett democraticentrum på biblioteket, med inspiration från Faluns kommun	KoF-nämnden	2019	2020: En utredning är genomförd och KoF-nämnden har tagit ställning i frågan.

Förtroendevaldas förutsättningar	Göra en översyn av förtroendevaldas förutsättningar i kommunen för att identifiera förbättringar som kan underlätta för dem att utföra sina uppdrag.	KS	2019	2020: En översyn är genomförd. KS har tagit ställning till ev. förslag på förbättringar.
	Uppmana förtroendevalda i kommunen att utnyttja sin rätt till fyra enskilda studiebesök per kalenderår på kommunala arbetsplatser.	KS	2019	2020: En uppmaning har gått ut till förtroendevalda i kommunen.

3. Medskapande medborgardialog

Målområdet medskapande medborgardialog handlar om att skapa möjlighet för medborgardialog, vilket innebär att kommuninvånare kan framföra sina åsikter och idéer inför beslut som upplevs vara väsentliga. Det är centralt att involvera kommuninvånare i alla faser i beslutsprocessen och att sträva efter jämlika maktförhållanden i dialogen. En viktig fråga inom målområdet är att se över möjligheten att komplettera med nya former för inhämtande av synpunkter och förslag från medborgarna.

Fokusområde	Aktivitet	Vem/vilka	När	Uppföljning/ indikator
Fler medborgardialoger	Ta fram och införa ett system där samtliga nämnder och styrelser arbetar aktivt med och följer upp medborgardialoger ⁵	KS	2019	2020: Ett förslag till system är framtaget och arbete enligt systemet kan påbörjas senast 2020.
	Utreda möjligheten till och fatta beslut i frågan att erbjuda politiker arvode i samband med medborgardialoger, i syfte att öka närvaron.	Arvodesnämnden	2019	2020: En utredning är genomförd och Arvodesnämnden har tagit ställning.

⁵ Systemet utvecklas med utgångspunkt i demokratiberedningens stödmaterial och förslag till system för årlig process och uppföljning samt SKL:s styrkarta för struktur för medborgardialog. Löpande utbildning i medborgardialog för politiker och tjänstemän bör ingå i systemet. Att identifiera lämpliga arenor för medborgardialog ingår i uppdraget. I arbetet behöver kommunens nuvarande riktlinjer för medborgardialog beaktas och ses över. Behovet av interkulturell kompetens och språköversättning i arbetet med medborgardialog bör också beaktas.

Nya former för medborgarinflytande	Komplettera och utveckla nuvarande arbete med medborgarförslag med den digitala lösningen medborgarinitiativ. I arbetet ingår att se över ändamålsenligheten i det befintliga systemet med medborgarförslag ⁶	KS	2019	2020: Former för genomförande är framtagna, så att arbete kan påbörjas senast 2020.
	Genomföra försök med medborgarbudget.	KS	2019	2020: Former för genomförande är framtagna. Försök har påbörjats.
	Införa försök med medborgarpaneler.	KS	2019	2020: Former för genomförande är framtagna. Försök har påbörjats.
Verksamhetsförlagda nämndsammanträden	Uppmana nämnder och råd i kommunen att förlägga sammanträden ute i nämndernas verksamheter, för att de förtroendevalda lättare ska komma i kontakt med medborgarna.	KS	2019	2020: En uppmaning har gått ut till nämnder och råd.

⁶ Se t.ex. Botkyrka kommuns pågående arbete där medborgarförslagen kommer att slopas till förmån för en utvecklad synpunktshantering.